

A MACEDÓNIA ÉS GÖRÖGORSZÁG KÖZÖTTI NÉVVITÁT FELOLDÓ 2018. ÉVI PRESZPAI MEGÁLLAPODÁS ÉS NEMZETPOLITIKAI VONATKOZÁSAI

Magyarország a Macedón Köztársaságot, a Balkán középpontjában, érdekek, felfogások és törekvések ütköző zónájában fekvő országot, a függetlenségének kikiáltásakor alkotmányos nevének ismerte el. A félsziget népei a térség hosszú-hosszú történelme során szinte mérhetetlen számú konfliktust, háborút szenvedtek végig. Nyertesként kitörő örömmel üdvözöltek békekötéseket vagy kezdődő békefolyamatokat, illetve kárhoztatták azokat a vesztes oldalon revánsvágytól fűtve. A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság szét hullása nyomán 1991-ben függetlenné vált Macedón Szocialista Köztársaság új nevének meghatározása, illetve az e mögött feltárható politikai, gazdasági, történelmi, etnikai ellentétek miatt az ún. névvita 2018 júniusáig változó intenzitással, de állandó konfliktusos elemként volt jelen Görögország és Macedónia kapcsolataiban, illetve a nemzetközi politikában is.¹ A Balkánon turistáskodó honfitársaink visszaemlékezhetnek arra, hogy az 1990-es évek első felében a macedón–görög határállomások görög oldalán feliratok hirdették angolul, hogy mindenki megértse, az általuk hangoztatott igazságot: „Macedonia is forever greek”, Macedónia mindörökké görög! Alkalmanként a Macedóniából kilépett utas útlevelében az ottani határőrség pecsétjét érvénytelenítették, sőt a fenti szövegű pecséttel felülnyomták. Évekkel később a helyzet már konszolidáltabb volt, de a határ átlépésekor a görög határőrök sokszor barátságatlanul, az uniós család tagjától a másik ország állampolgáraival szemben nagyon is furcsa elszántsággal érdeklődtek az utazás célja, illetve az

¹ A téma egyik áttekintő feldolgozását adja Póka Ferenc a *Külügyi Szemle* 2017/1 számában. Az ezt követő fejlemények alapos elemzését nyújtja Orosz Anna, a Külgazdasági és Külügyi Intézet munkatársa 2018-ban, L.: OROSZ Anna: Az EU és Nyugat-Balkán (3). A szófiai csúcstól Londonig, *Külügyi és Külgazdasági Intézet (KKI) Elemzések*, 2018. július 26. A tanulmány-sorozat első része 2018. május 11-én, második része 2018. június 25-én jelent meg a *KKI Elemzések* sorában az intézet honlapján. <https://kki.hu/assets/upload/26_KKI-elemzes_EU_WBalkans_Orosz_20180726.pdf> (letöltve: 2019. 12. 15.). Szintén 2018-ban Milanov Viktor a kérdés szakértője, MILANOV Viktor: A macedón–görög kapcsolatok 2018-as alakulása a névvita tükrében, *KKI Tanulmányok*, 2018. január 31. Mindketten elsősorban a preszpai megállapodás előtti helyzettel foglalkoztak, de Orosz Anna már szólt a megállapodásról is. 2019-ben Németh Ferenc és Orosz Anna a Külgazdasági és Külügyi Intézet munkatársai elemezték a megállapodás után Észak-Macedóniában kialakult helyzetet. NÉMETH Ferenc – OROSZ Anna: Csöbörből vederbe?, *KKI Elemzések*, 2019. szeptember 23., <https://kki.hu/wp-content/uploads/2019/09/40_KKI-elemzes_MKD_Nemeth-Orosz_20190923.pdf> (letöltve: 2019. 12. 07.).

utazó egyéb adatai iránt. A honnan jöttek kérdésre adott választ: Macedóniából, gyakran javították ki helytelenítő hangsúllyal Szkopjéra, mintha maga az ország nem is létezne.

Fontosnak tartjuk, hogy a balkáni konfliktusok sorában oly tartósan jelen volt macedón–görög névvita lezárását jelentő preszpai megállapodást górcső alá vegyük, elemezzük a két fél által vállalt kötelezettségeket, ezek teljesítését, illetve a 2019. évi görögországi kormányváltás miatti lehetséges következményeket, végül hangsúlyozottan szóljunk az egyezmény nemzetiségpolitikai vonatkozásairól.

1.

A macedón–görög névvita alapvető oka az volt, hogy a független Macedónia alkotmányos nevének meghatározása, nemzeti jelképeinek megválasztása mögött görög részről irredenta, a görög történelem kisajátítására irányuló szándékokat, sőt területi követeléseket véltek felfedezni. Történt ez annak ellenére, hogy macedón részről határozott kötelezettséget vállaltak a határok sérthetlenségére, az egyes országok szuverenitása megsértésének tilalmára vonatkozó nemzetközi szerződések betartása iránt. A macedón fél saját nemzeti identitásának formálása érdekében, illetve annak védelme ürügyén valóban tett olyan lépéseket, szimbolikus és gyakorlati intézkedéseket is, amelyeket a görög oldal saját vádjai igazolásaként foghatott fel. Így többek között kontinuitást igyekezett felmutatni és igazolni az ókori makedónok és a szláv nép, a macedónok között, kb. 900 éves időtávra vonatkozóan.² Görögország mindezekre hivatkozva megakadályozta Macedónia NATO-, illetve késleltette és akadályozta európai uniós csatlakozását.

A nemzetközi közvetítési kísérletek kudarca után hosszabb időn keresztül a konfliktus befagyott, míg 2018-ra a mindkét országban hatalomra került baloldali kormányok nekiveselkedtek a már két évtizedes negatív előzmények miatt látszólag lehetetlennek, a névvita megoldásának. Törekvéseik eredménye a 2018. június 17-én a két ország határán fekvő Preszpa-tó partján aláírt egyezmény. A megállapodás a preambulumon kívül két nagy részből áll. Az első a névvita minden vonatkozásra kiterjedő megoldásának, a jószomszédi viszony megteremtésének a feladatait tárgyalja, míg a második a két ország

² Mindenképpen utalnunk kell arra, hogy a magyar tudományosság már a szóhasználat révén is különbséget tesz makedónok és macedónok között, ezzel lényegében helyteleníti a kontinuitás elvét. Földrajzi értelemben használatos és helyes a Makedónia kifejezés. Ugyanakkor a köznyelvben még mindig zavar érzékelhető, bár a 2018. évi fejleményeket követő jelentős sajtóvisszhang és a nagy európai nyelvek hatására teret nyert a macedón megnevezés. Feltétlenül említést érdemel az is, hogy mind a macedón, mind a görög nyelv a Makedónia, makedón elnevezéseket használja, vagyis „k”-val írja ezeket a szavakat.

közötti stratégiai partnerség kialakítására irányuló közös szándékából kiindulva konkrét intézkedéseket, fejlesztési területeket határoz meg. Dolgozatunkban a vállalt tárgynak és címnek megfelelően az első részt mutatjuk be és elemezzük, végül érintjük az egyezmény végrehajtása érdekében tett lépéseket és azok eredményeit, illetve a szerződés lehetséges jövőjét.

2.

Az egyezmény a Biztonsági Tanács (BT) 817-es számú (1993) és a BT 845-es számú (1993) határozatában leírt vita megoldásáról, az 1995. évi Átmeneti Megállapodás megszüntetéséről és a felek közötti stratégiai partnerség létrehozásáról szól.³ A felek megnevezése a szerződésben magában hordozza a meghaladni kívánt konfliktusos múltat, hiszen az Első Fél a Görög Köztársaság, míg a Második Fél neve az egyezmény szerint úgy értendő, ahogyan az ENSZ-be való felvételekor az ENSZ Közgyűlés 47/225 számú, 1993. április 8-i határozatában szerepel. Ez a FYROM, vagyis Volt Jugoszláv Köztársaság Macedónia lenne (angolul „the Former Yugoslav Republic of Macedonia”). A nehézkes körülírás a macedón felet érő, kétségtelenül érzékelhető diszkrimináció, de alkotmányos neve szerepeltetésének elmaradása ellenére a görög fél bizonyos engedményeként is felfogható, mert nem ragaszkodott a macedónok számára nehezen tolerálható FYROM elnevezés kifejezett megjelenítéséhez a szerződésben.

A preambulumban az ENSZ Alapokmányára, a Helsinkii Záródokumentumra, az EBESZ mérvadó dokumentumaira, az Európa Tanács értékeire és alapelveire hivatkozva, a demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok, a méltóság szellemiségétől és alapelveitől vezettetve a Felek hitet tesznek az ENSZ Alapokmányában foglaltak tiszteletben tartása mellett. Közülük kiemelik azokat, amelyek azt a kötelezettséget határozzák meg a részes államok számára, hogy nemzetközi kapcsolataikban tartózkodjanak az erőszak alkalmazásától, illetve az azzal való fenyegetéstől valamelyik másik tagállam területi integritása vagy politikai függetlensége ellen. A konfliktus fentebb rövidebb bemutatott okai miatt van különös jelentősége annak, hogy a Felek ezt az elkötelezettségüket még az európai vonatkozásban alapvetően fontos Helsinkii Zárókormányra hivatkozva is megerősítik. A régió országai-ként teljes egyetértésüket fejezik ki a délkelet-európai béke, stabilitás, biztonság és a jövőbeni együttműködés előmozdításának, a bizalom és jószomszédi

³ A szerződésnek az észak-macedón külügyminisztérium honlapján megjelentetett angol nyelvű szövegét vettük alapul a tanulmány készítésekor. A fordítás saját munkánk, mert teljes, hivatalos magyar fordítás nem állt rendelkezésünkre. Jelen időt használunk a szerződés terminológiájának megfelelően, értékelő elemeknél előfordul más igeidő használata is, <<https://www.mfa.gr/images/docs/eidikathemata/agreement.pdf>> (letöltve: 2019. 12. 15.).

kapcsolatok légköre javításának, a még létező ellenségeskedések gyengítésének, bármiféle irredentizmustól és revizionizmustól való tartózkodásnak a szükségességében. Vállalják, hogy semmiféle ürüggyel sem avatkoznak be mások belügyeibe és joghatóságába, egyetértenek a baráti kapcsolatok ápolása és a viták békés módszerekkel való megoldása fontosságában.

A Felek

- *a BT által és az általuk jegyzett fentebb nevesített nemzetközi dokumentumokban megjelenő véleménykülönbségek méltóságteljes és érdemi megoldására törekedve, az ügy jelentőségét és mindkét fél érdekenységét szem előtt tartva, a Közgyűlés 1993. évi 47/225 számú 1993. április 8-i határozatát szem előtt tartva,*
- *az Átmeneti Megoldást, az ahhoz csatolt gyakorlati intézkedésekről szóló 1995. október 13-i megállapodást, illetve az Összekötő Irodák kölcsönös létrehozásáról rendelkező 1995. október 20-i megállapodást, valamint a korábbi bizalomépítési intézkedések meghozatalának folyamatát figyelembe véve,*
- *a kölcsönös barátság, jószomszédság és együttműködő partnerség iránti elkötelezettségüket hangsúlyozva,*
- *a kétoldalú kapcsolatok erősítése, szélesítése és elmélyítése, a jószomszédi viszonyok szilárd alapjainak megteremtése és tisztelete, a kétoldalú együttműködés átfogó fejlesztése iránti elkötelezettségüket kifejezve,*
- *a kétoldalú együttműködésük erősítésére és szélesítésére, a stratégiai együttműködés szintjének emelésére törekedve a mezőgazdaságban, a katasztrófavédelemben, a honvédelemben, a gazdaságban, az energiagazdálkodásban, a környezetvédelemben, az iparban, az infrastrukturális kérdésekben, a beruházásokban, a politikai kapcsolatokban, a turizmusban, a kereskedelemben, a határokon átnyúló együttműködésben, a szállításban, illetve a bizalomerosztó intézkedésekben elért eddigi eredményekre támaszkodva fogadták el a megállapodást.*

A szerződést megelőző jogi aktusok, a kétoldalú kapcsolatok politikai, gazdasági, társadalmi vonatkozásainak aprólékos, már-már akár fölöslegesnek és nehézkesnek is mondható felsorolása az ilyen súlyú nemzetközi szerződések-nél nélkülözhetetlen és elvárt nagyfokú gondosságot, pontosságot mutatja. Jelzi azt a határozott szándékot is, hogy a szerződésen esetleges jogtechnikai, vagy tárgyi hiányosságok miatt egyetlen irányból, vagy ürüggyel se lehessen *fogást találni*. A szerződő feleket képviselő kormányok teljes mértékben tudatában voltak annak, hogy mindkét országban, illetve a saját országukban igen jelentős erők ellenállásával kell számolniuk a megállapodással szemben.

A szerződésnek a dolgozatunkban elemzett fejezete a névvitában elhangzott véleménykülönbségek, illetve a függő kérdések megoldását és a jószomszédi kapcsolatok megteremtését tárgyalja. E két kérdéscsoport egy fejezetben szerepeltetése véleményünk szerint azt fejezi ki, hogy a felek kölcsönösen elfogadták: a névvita megoldása minden további előrelépés alapfeltétele, hiszen a kiegyensúlyozott, vitáktól mentes kétoldalú kapcsolatrendszer alapjának, egyúttal kifejeződésének is tekinthető jószomszédi viszonynak a megteremtése is ettől függ. A megfogalmazás egyrészt egyértelműen megmutatja, hogy miért nem lehetett korábban döntő áttörést elérni a macedón–görög kétoldalú viszonyban, másrészt azt is, hogy mi az áttörés eszköze és módja, és csak a jószomszédság megteremtése után lehet a stratégiai partnerség ügyéről tárgyalni, annak érdekében cselekedni. Nem tudunk elszakadni attól a gondolattól, hogy ez a sorrendiség az erőfölényben lévő görög fél akaratát érvényesíti, de megvalósulásával kétségtelenül a macedón érdekeket is szolgálja, hiszen a szerződés második fejezete már a két fél stratégiai partnerségének ügyét tárgyalja, ezzel a macedón fél számára is szolgál tartalmas és érdemi, a történeti, politikai előzmények ismeretében sikernek értékelhető hozadékkal.

Az egyezmény véglegesen és visszavonhatatlanul hatályon kívül helyezi az 1995. szeptember 3-án New-Yorkban a Felek által aláírt Átmeneti Megállapodást. A Felek kötelező érvényűnek ismerik el a BT 817 (1993) és 845 (1993) számú határozata és az 1995. évi Átmeneti Megállapodás, illetve mindkét fél elkötelezettsége alapján, az Egyesült Nemzetek Szervezete védnökségével folytatott korábbi tárgyalások eredményeit.

A 2018-as kétoldalú tárgyalásokon mindketten elfogadták és közösen megállapodtak abban, hogy a Második Fél hivatalos neve „Észak-macedón Köztársaság”, és ez az alkotmányos neve is. A Második Fél rövid neve „Észak-Macedónia”.⁴ A névvita megoldására annak megjelenésétől kezdve mindig felmerültek földrajzi jelzős szerkezeteket tartalmazó megoldási javaslatok. A kérdés komplexitásának egyik eleme mindig is az volt, hogyan neveznék ilyen esetben például az ország lakóinak nemzetiségét, nyelvét. A preszpai szerződés földrajzi jelzős szerkezetű ország-elnevezésről döntött, míg a Második Fél nemzetisége (*nationality*) a szerződés szerint „macedón/ az Észak-macedón Köztársaság állampolgára, és minden utazási okmányban ezt így kell rögzíteni”.⁵ Részletesen nem volt lehetőségünk a szerződést ellen-

⁴ Ez a fajta földrajzi jelzős szerkezet számunkra nem mentes ellentmondástól, mert emlekeztet, hogy Kelet és Nyugat, illetve Észak és Dél szerint megosztott országok esetében mindig felmerült vagy felmerül az egyesítés gondolata, illetve a valóra váltása. Tény viszont, hogy itt nem két országról van szó, mert Észak-Macedóniához, mint államhoz viszonyított Dél, vagyis Makedónia, Görögországnak csak egyik tartománya.

⁵ Republic of North Macedonia az angol szövegben, de a macedón elnevezés Republika Severna Makedonija is hasonló. Szó szerint magyar fordításban Észak-macedóniai Köztársaság, illetve még pontosabban Észak-Macedónia Köztársaság(a) lenne, de ez a fajta szerkezet ellentmondásba kerülne a magyar nyelv finomságaival és szabályaival.

ző észak-macedóniai erők álláspontját áttekinteni, de álláspontunk szerint a szerződésnek ez a pontja Észak-Macedónia számára nemzet- és nemzetiségpolitikai szempontból nézve valóban ellentmondásos. Egyik olvasatában azt jelentheti ugyanis, hogy a macedón nemzethez csak Észak-Macedónia állampolgárai tartoznak, miközben az észak-macedóniai politika, közvélemény és szakirodalom tényként kezeli, hogy Pirini-Makedóniában és Égei-Makedóniában, mint földrajzi térségekben, is élnek macedón nemzetiségűek. Ezt a véleményt alapvetően osztja a nemzetközi szakirodalom, a bolgárt és görögöt kivéve. A szerződés az utóbbi régióban élő macedónoktól lényegében megtagadja a nemzeti identitásuk kifejezésének a lehetőségét, azt, hogy macedónnak mondják magukat, és megerősíti a velük szembeni eddigi elutasító, negligáló görög politika irányát. Igaz viszont, úgy is lehet értelmezni a szerződés e pontját, hogy ugyan kizárólag Észak-Macedónia állampolgáraitra vonatkozik, akik viszont földrajzi jelző nélkül használhatják nemzeti megnevezésüket. Ezt az olvasatot erősíti a szerződés másik pontja, amely szerint a Második Fél hivatalos nyelve a „macedón nyelv”, annak megfelelően, ahogyan a földrajzi nevek nemzetközi egységesítéséről tartott 3. ENSZ-konferencia Athénben 1977-ben elismerte.⁶ A megállapodásnak a dolgozatban később tárgyalandó pontjai szintén foglalkoznak még a „Macedónia” és „macedón” terminusokkal.

A szerződés rendelkezik arról is, hogy a Második Fél országkódja a gépjárművek rendszámtábláján NM vagy NMK. Minden más esetben az országkód MK és MKD marad, ahogyan a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) azokat hivatalosan bejegyezte. A melléknévi hivatkozás az államra, annak hatóságaira, vagy bármely más közszolgáltatójára (*public entities*) a Második Fél hivatalos, illetve rövid nevével összhangban a következő: az Észak-macedón

Hasonló probléma merült fel évtizedekkel ezelőtt a Német Szövetségi Köztársaság nevének, Bundesrepublik Deutschland fordításakor. Hivatalos diplomáciai kiadványokban, így például a budapesti diplomáciai testületet bemutató külügyminisztériumi kiadványban Németországi Szövetségi Köztársaságként szerepeltették az ország nevét. Nyugat-Németország saját hivatalos nevének meghatározása sem volt mentes politikai tartalomtól, hiszen a kizárólagos jogfolytonosság iránti igényen túl az egyetlen és egységes Németország létrejöttébe vetett hitet és reményt is kifejezte nyelvi eszközzel. A magyar hivatalos, jelzős szerkezetű fordítás a két azonos nemzetközi jogi státuszú német állam létezését fejezte ki: Német Szövetségi Köztársaság és Német Demokratikus Köztársaság. Mindkét esetben az adott nyelv szabályaira lehetett hivatkozni.

⁶ Az ENSZ főtitkára 1967-ben Genfben hívta össze az első ENSZ Földrajzinév-egységesítési Konferenciát, azóta ötvenként rendszeresen megtartott konferenciák követték egymást. Már az első alkalommal eldöntötték, hogy az ülésszakok közötti időszakban az azokon hozott határozatok megvalósításának irányítására és szervezésére állandó szakértői testületet hoznak létre, hivatalos nevén ENSZ Földrajzi Névi Szakértői Csoport (angol rövidítése: UNGEGN). A szakértői csoport ún. nyelvi-területi régiók képviselőiből áll, a csoport elnökét az ötvenkénti konferencia választja.

Köztársaság-beli vagy észak-macedóniai.⁷ Azokra a magánszervezetekre és szereplőkre vonatkozóan, amelyek nincsenek kapcsolatban az állammal, illetve annak hivatalos intézményeivel, vagy nem törvény által alapítottak, vagy nem élvezik az állam pénzügyi támogatását külföldön szintén a későbbiekben tárgyalandó módon használható a melléknévi (jelzős) szerkezet. Ugyanez érvényes a különböző aktivitásokra/rendezvényekre. Az egyezmény arról rendelkezik, hogy az aláírásakor már létező városnevek használata nem sérül.

A megállapodás azt a kötelezettséget fogalmazza meg a Második Fél számára, hogy az Észak-macedón Köztársaság nevet kell használnia saját hivatalos neveként. Belső jogi folyamataiban azt kötelezőnek és visszavonhatatlannak kell kezelnie, és megfelelő módosítások elfogadása révén alkotmányába is át kell vezetnie.

A Felek a névhasználat kérdésében nem hagyták figyelmen kívül a vállalkozói szférát sem. Úgy rendelkeztek, hogy a fenti elnevezéseknek a kereskedelmi nevekbe, védjegyekbe, márkanevekbe való átültetése érdekében támogatják az üzleti szervezeteiket, intézményeiket, hogy őszinte, strukturált és jó szándékú párbeszédet folytassanak, aminek az eredményeként a kétoldalú és a nemzetközi kapcsolatokban egyaránt érvényes, közösen elfogadott megoldást dolgozzanak ki. Nemzetközi csoportot hoznak létre a Felek és az EU képviselőiből, az ENSZ és az ISO hozzájárulását is igénybe véve. A csoportot 2019-ben kell megalakítani, és három éven belül a munkáját be kell fejeznie. Ezek a kötelezettségek nem befolyásolják a jelenleg használatos kereskedelmi megnevezéseket a közös megállapodás eléréséig.

A szerződés részletesen taglalja a Felek aláírást követő intézkedési kötelezettségeit. Így a Második Fél késedelem nélkül benyújtja a szerződést a parlamentjének ratifikációra, majd a ratifikációról értesíti az Első Felet. A Második Fél, amennyiben úgy dönt, tarthat népszavazást a szerződés elfogadásáról, de el kell kezdenie alkotmánya módosításának folyamatát is, és 2018 végéig be kell fejeznie. Az alkotmány módosítását szolgáló összes javaslatot egyetlen blokkban, egyetlen javaslatcsomagban kell megtennie, illetve a szerződés által megkövetelt minden módosítást következetesen végig kell vinnie az alkotmány minden érintett paragrafusán. Amint a Második Fél lezárja az alkotmánymódosítást, különösképpen a névvitára korábban okot adó preambulum, a 3. és 49. cikk módosítását, illetve az összes, a szerződés életbe léptetését szolgáló saját, belső jogi procedúráját, akkor az Első Fél azonnal ratifikálja a szerződést.

A fentiek alapján megállapítható: a szerződés életbe léptetésének ügye elsődleges és az idősorrendet tekintve azon állt és bukott, hogy az észak-macedón fél teljesíti-e a fenti kötelezettségeit. Görög részről az intézkedési kö-

⁷ Ezek az elnevezések szintén feladják a leckét a magyar fordító számára, mert az angolban birtokos szerkezetekre épülnek: „... of the Republic of North Macedonia”, illetve „of North Macedonia”.

telezettség a ratifikáció vonatkozásában feltételes volt. A szerződés e pontja ismét világosan igazolja a szerződő felek közötti egyenlőtlenséget, és azt, hogy a megállapodási kényszer elsődlegesen az észak-macedón oldalon jelentkezett. Az is igaz viszont, hogy a szerződéskötési szándéka nem vezethetett volna eredményre a görög kormány pozitív hozzáállása nélkül. A görög kormány viszont saját parlamentje elé úgy és akkor léphetett, amikor a másik fél már ratifikálta a szerződést és ez erős alapot biztosított a görög ratifikálás ennek ellenére nagyon nehezen elért sikeréhez.

A Felek vállalták, hogy a szerződés hatályba lépésével az abban meghatározott neveket és terminológiákat használják minden fontos nemzetközi, sokoldalú és regionális szervezetben, intézményben és fórumon, beleértve minden tanácskozást, találkozót, levelezést, és ugyanígy járnak el az ENSZ minden más tagállamával fenntartott kétoldalú kapcsolataikban.

A preszpai megállapodás a Második Félre nézve a fentiekben túl kötelezettségek egész sorát határozza meg. A szerződés hatályba lépésekor erről értesítenie kell mindazokat a nemzetközi, sokoldalú és regionális szervezeteket, intézményeket és fórumokat, amelyeknek tagja, és kérnie kell azokat, hogy minden esetben és alkalomkor a szerződésben rögzített megnevezéseket, neveket használják. Mindkét fél szintén ennek megfelelően jár el ezeken a fórumokon, illetve az azokkal folytatott kommunikációban, amikor a Második Félről van szó. Ez az értesítési kötelezettsége áll fenn Szkopjének az ENSZ összes tagállama viszonylatában, azzal, hogy a tagállamok a kétoldalú levelezésekben is a szerződésben szereplő megnevezéseket és neveket használják. Ezzel együtt a szerződés megtiltja a korábbi elnevezések, „Macedónia”, „Macedón Köztársaság”, „FYR of Macedonia”, „FYRMacedonia”, „the former Yugoslav Republic of Macedonia” és „FYROM”, illetve azok nemzeti nyelvekre való fordításainak használatát. Már-már túlszabályozásnak tűnik, amikor a szerződés szinte a fentieket ismételve vagy még kissé bővítve arról rendelkezik, hogy a Felek mind a belső rendszereikben, mind kétoldalú kapcsolataikban, mind a nemzetközi intézményekben és szervezetekben csak és kizárólag a szerződés terminológiáit használják. A belső használatra vonatkozó előírás különösképpen a Második Félre vonatkozik.

A szerződés a Második Fél által korábban kibocsájtott dokumentumokkal és objektumokkal, tárgyakkal kapcsolatban ún. *technikai* és *politikai* átmeneti időszakról rendelkezik. A technikai átmeneti időszak a Második Fél közigazgatási hatóságai által nemzetközi és országon belüli használatra szánt minden dokumentumra és tárgyra vonatkozik, és azokat az új elnevezéseknek és terminológiáknak megfelelően kell megújítani a szerződés hatályba lépését követően legkésőbb öt éven belül. A politikai átmeneti időszak kizárólagosan a belső használatra szánt dokumentumokat érinti, ezek megújítását minden egyes szakterületen az EU-val megkezdendő csatlakozási tárgyalások vonatkozó fejezetének megnyitásakor kell megkezdeni. Tekintettel a macedón kor-

mány elszánt igyekezetére az uniós csatlakozási tárgyalások megkezdésére, ez a pont valamiféle görög biztatásnak, a támogatás ígértéként is felfogható számára.

Figyelemre méltó módon, a szerződés betartása iránti elkötelezettségtől vezettetve a Felek megállapodtak abban, hogy mindegyiküknek jogában áll a szerződésben vállaltakkal ellentétes névhasználat esetén (ez valószínűsíthetően a Második Fél kétoldalú kapcsolataiban fordulhat elő) kérni a hibák azonnali javítását és hasonló esetek jövőbeni elkerülését.

Az elsődlegesen a Második Fél számára kötelezettségeket megfogalmazó és intézkedéseket előíró 1. cikk után a 2. cikk már azzal is foglalkozik, hogy az Első Fél milyen ellentételezést vállal. Így előírja számára, hogy a szerződésben rögzített névhasználat nem akadályozza a Második Fél jelentkezését azokba a nemzetközi, sokoldalú és regionális szervezetekbe, amelyeknek tagja. Ezt követően viszont újra rögzíti, hogy a Második Fél csak a szerződés szerinti névhasználattal kérheti felvételét a fenti szervezetekbe. Feltűnő a görög fél túlbiztosítási szándéka, illetve az alpontok fenti sorrendje nem logikus, hiszen előbb kell a Második Félnek valamely szervezetben jelentkeznie, és utána áll be az Első Fél támogatási kötelezettsége. Az Első Fél azt is vállalta, hogy a szerződés hatálybalépését követően ratifikálja a Második Fél csatlakozási megállapodásait mindazokban a nemzetközi szervezetekben, amelyeknek tagja. Ez minden bizonnyal azokra a szervezetekre vonatkozik, amelyek tagjai sorába fogadták még a régi nevén Macedóniát, de Görögország a maga részéről ezeket a megállapodásokat nem ratifikálta.

Különös tisztelettel a Második Fél integrációs törekvéseire az Európai Unió és a NATO iránt a két fél a következőket vállalta:

- a) A Második Fél mind a csatlakozási kérelmeknél, mind a belépésnél a szerződésben meghatározott neveket és terminológiákat használja.
- b) Amint a Második Fél parlamentje ratifikálja a szerződést és erről értesítést ad, akkor az Első fél haladéktalanul megteszi a következőket:
 - (i) értesíti az Európai Unió Tanácsának elnökét, hogy támogatja a csatlakozási tárgyalások megkezdését a szerződésben előírt elnevezéseket használó Második Féllel,
 - (ii) értesíti a NATO főtitkárát, hogy támogatja csatlakozási meghívás intézését a Második Félhez. Az Első Fél támogatása azonban feltételes, mert szükségesnek tartja először, hogy, amennyiben a Második Fél referendumot akar tartani a preszpai szerződésről, akkor az sikeres legyen, másodsor az alkotmánymódosítások is rendben megtörténjenek. Amint az Első Fél értesítést kap a Második Félről a referendum sikeréről, az alkotmánymódosítás és a vonatkozó belső jogi procedúrák lezárulásáról, akkor az Első Fél ratifikálja a Második Fél NATO-csatlakozási Jegyzőkönyvét. Ez a ratifikációs folyamat együtt zárul magának a preszpai szerződésnek a ratifikációjával.

Szembetűnő, hogy a görög fél diplomáciai, jogi aktusok megtételére vonatkozó kötelezettségvállalása a szerződésen következetesen végigvezetve az észak-macedón fél vállalásainak teljesítésétől függ.

A 3. cikkely kezdi el a jószomszédság alapjainak lerakásához elengedhetetlenül szükséges alapelvek és kötelezettségek megfogalmazását, rögzítését. Így a Felek megerősítik, hogy a jelenlegi országhatáraikat tartósnak és sérthetetlennek tekintik. Egyik fél sem lép fel igényekkel a másik fél területének valamely részére, vagy az országhatár megváltoztatására vonatkozóan, továbbá egyik fél sem támogat harmadik ország által támasztott ilyen igényeket. Észak-Macedónia és Görögország is kötelezettséget vállal arra, hogy tiszteletben tartja a másik fél szuverenitását, területi integritását és a politikai függetlenségét. Az ENSZ Alapokmány elveinek megfelelően tartózkodnak az erőszakkal való fenyegetéstől és az erőszak alkalmazásától, beleértve a közös határaik megsértésének tilalmát is. Nem hajtanak végre, nem támogatnak, nem ösztönöznek, nem túrnek el a másik fél ellen irányuló barátságtalan akciót és tevékenységet. Egyik fél sem engedi meg a saját területén harmadik államnak, szervezetnek, csoportnak vagy személynek, hogy a másik féllel szemben olyan felforgató, elszakadáspárti akciókat hajtsanak végre, illetve azokkal próbálkozzanak, amelyek bármilyen módon veszélyeztetik a másik fél belső békéjét, stabilitását vagy biztonságát. Az ilyen akciókra vagy szándékokra vonatkozó információkat kölcsönösen átadják egymásnak.

A Felek ünnepélyesen kinyilvánították, hogy sem a jelenlegi alkotmányukban nincs, sem azok esetleges jövőbeni módosításaiban nem lesz olyan elem, amelyet úgy lehetne vagy kellene értelmezni, hogy a másik féllel szembeni, a jelenlegi határokon túli területre vonatkozó igényt fogalmaz meg. A Felek tartózkodnak bármiféle irredenta megnyilvánulástól, az ilyenek támogatásától, és arra senkit nem hatalmaznak fel.

Hasonló szellemben és megfogalmazásban vállaltak a Felek kötelezettséget a másik belügyeibe történő beavatkozástól való tartózkodásra azzal, hogy ez vonatkozik valamely személy jogainak és státuszának védelmétől való tartózkodásra is, ha ez a személy nem az adott ország állampolgára. Tehát Észak-Macedónia nem szólalhat meg, nem léphet fel a Görögországban élő macedónok jogainak és státuszának védelmében. Igaz ez a tiltás vonatkozik viszonyosan Görögországra is, de a valós etnikai helyzetben itt kétségtelenül a Görögországban élő macedónok kerültek súlyos hátrányba. Ráadásul csak személyekről van szó, a macedón kisebbség közösségi jogainak kérdése végképpen fel sem merülhet Görögországban. Magyar szempontból nézve, de nemzetközi szinten is a preszpai megállapodás rendkívül rossz precedenst, súlyos korlátozást fogalmaz meg adott anyaországnak a határon túl élő nemzeti kisebbségei érdekében történő fellépése vonatkozásában.

Az együttműködés alapelvei között a Felek leszögezik, hogy az ügyek intézése során a demokrácia, az alapvető szabadságjogok, az emberi jogok és

az emberi méltóság, a jog uralma elveitől vezettetve a szerződésben részletesen felsorolt mindazon vonatkozó nemzetközi dokumentumok szellemében tevékenykednek, amelyeknek aláírói, végrehajtásának részesei. A szerződés egyetlen előírása sem ad jogot egyik fél számára sem, hogy az ENSZ Alapokmányában vagy Helsinki Záródokumentumban foglaltakkal – beleértve az államok területi integritása elvének tiszteletben tartását – ellentétesen cselekedjen.

A baráti kétoldalú kapcsolatok erősítése érdekében a Felek vállalják, hogy sürgős és hatékony intézkedéseket tesznek mindazon ellenséges tevékenységek, akciók és propaganda betiltása érdekében, amelyeket állami ügynökségek, illetve az állam által közvetve vagy közvetlenül felügyelt ügynökségek követnek el, továbbá megakadályoznak a másik állammal szembeni bármiféle sovíniszta, ellenségeskedést szító, irredenta és revízióra törő tevékenységet. Mindezek ellenére, ha ilyesmi mégis megtörténne, akkor a Felek megteszik a szükséges intézkedéseket. Azonnali fellépést és hatékony intézkedéseket vállalnak azokkal a magán kezdeményezésekkel és szervezetekkel szemben, amelyek feszültséget, gyűlöletet, ellenségeskedést szítanak, vagy táplálják a sovínizmus, az ellenségeskedés, a revízió szellemét a másik féllel szemben, a konkrét akciókon túl beleértve a propagandát is.

A *túlismételt* tartalmat megfogalmazó fenti cikkek után a szerződés első részének végén a Felek visszatérnek a névhasználattal kapcsolatos vita megoldásának ügyéhez. Kinyilatkozzák ugyanis, tudatában vannak annak, hogy a „Macedónia” és a „macedón” fogalmak és hivatkozások esetükben különböző történelmi kontextusra és kulturális örökségre vonatkoznak. Amikor az Első Fél hivatkozik rájuk, akkor ez nem csak az Első Fél északi régiójának területét és az ott élő embereket jelenti, hanem azok jellemvonásait, sajátosságait, a hellén civilizációt, történelmet, kultúrát és a térség örökségét az antik időszaktól napjainkig. A Második Fél esetében a „Macedónia” és „macedón” fogalmak a saját területét, nyelvét, népét és azok sajátosságait jelölik, e nép saját történelmével, kultúrájával és örökségével együtt, és mindez félreérthetetlenül különbözik az Első Félétől. E cikkek lényege a szigorú elhatárolás, annak megakadályozása görög részről, hogy a macedón fél saját történelmi identitásának megteremtéséhez az ókori görög történelem elemeit használja fel, illetve a Második Fél államterületére szorítsa, és oda korlátozza a Második Fél „Macedónia” és „macedón” értelmezését. A Második Fél a szerződésben elismeri, hogy hivatalos nyelve, a macedón nyelv a délszláv nyelvek családjához tartozik. A Felek közösen azt is rögzítik, hogy a Második Fél hivatalos nyelve és más sajátosságai nincsenek sem rokonságban, sem bármiféle viszonyban az ókori hellén civilizációval, történelemmel valamint az Első Fél északi régiójának kultúrájával és örökségével. A Felek végül azt is leszögezik – nem is kissé meglepő módon –, hogy a szerződés semmi olyasmit nem tartalmaz, ami elítélné, megváltoztatná vagy befolyásolná e fogalmak használatát valamelyik

fél állampolgárai által. Ezzel – értelmezésünk szerint – lényegében szabaddá teszi a személyes beszélgetések, személyek csoportjainak kommunikációját, tartalmát, jellegét az állampolgárok szintjén, így előre megjósolhatóan adódhat majd munkája az állami intézményeknek a revizionista, sovinszta, irreudenta megnyilvánulásokkal, gondolatokkal szemben mindkét oldalon.

A korábbi konfliktusos időszak után logikusan következtek a megbékélés jegyében azok az előírások, amelyek tiltják, hogy valamelyik fél a másik történelmi és kulturális hagyatékának egy vagy több elemét kisajátítsa, illetve a sértett fél észrevételeire a kisajátítónak megfelelő helyreigazító lépéseket kell tennie. Ezt az elvi szintű előírást a Második Féllel szembeni konkrét követelmény megfogalmazása követi. E szerint a hatályba lépést követő hat hónapon belül felül kell vizsgálnia az emlékművek, köztéri szobrok, a középületek és az infrastruktúra helyzetét, státuszát a saját területén. Abban az esetben, ha a felülvizsgálat bármilyen módon is az ókori hellén kultúrához és civilizációhoz, az Első Fél történelmi és kulturális hagyatékát alkotó integráns elemekhez való kötődést állapít meg, akkor megfelelő gyakorlati, korrekciós intézkedéseket kell tennie az ügy hatékony megoldása és a szóban forgó hagyaték iránti tisztelet biztosítása érdekében. Ez nagyon komoly feladatot jelent Észak-Macedónia számára, hiszen érinti a makedón–macedón kontinuitás igazolása érdekében közterületeken felsorakoztatott hellenisztikus szobrokat, de például a Nagy Sándorról elnevezett szkopjei repülőtér ügyét is. A magunk részéről ugyanakkor fontosnak tartjuk, hogy görög részről nem azt követelik, hogy tegyék láthatatlanná ezeket a szobrokat, vagy adják át Görögországnak, hanem tiszteletteljes bánásmódot kérnek, és ebbe értelmezésünk szerint múzeumi elhelyezésük beleillik, ahogyan ez számtalan másik országban is történik. Nem szolgálhatják viszont hamis mítoszok igazolását Észak-Macedóniában sem.

Az ún. verginai csillag használata tiltott a Második Fél számára minden nyilvános helyen, és a nyilvános használatból el kell távolítania. A régészeti vonatkozásokat nem érinti ez az előírás. Ez a külső szemlélőnek is indokolt, hiszen a verginai csillag egyértelműen az ókori makedónokhoz kötődik, nincs köze a szláv macedónokhoz. Az a követelmény viszont, hogy a Felek – igaz kölcsönösen – a másik fél területét érintő földrajzi elnevezések használatakor az ENSZ vonatkozó konferenciájának ajánlásaihoz tartsák magukat, így az észak-macedónok például Görögország esetében a görög elnevezéseket használják, azt jelenti, hogy Szalonikit nem emlegethetik saját Szolun elnevezésükkel. Ez olyan lenne, mintha egy magyar–osztrák egyezmény Magyarországot eltíltaná a Bécs elnevezés használatától az osztrák főváros esetében. Valószínűleg a bolgár–görög megállapodások egyike sem tartalmaz ilyen kitételt, pedig a bolgárok is Szolunnak hívják Szalonikit. Még szerencse, hogy a

szerződés e cikkelye *prioritásos* és nem kivétel nélküli kötelező használatát írja elő az endonimáknak az exonimákkal szemben.⁸

A Felek Közös Interdiszciplináris Bizottság létrehozásáról állapotnak meg a szerződés aláírását követő egy hónapon belül, amely történésekből, régészekből, oktatási szakemberekből áll, és az a feladata, hogy autentikus, tényszerű alapokon, tudományosan igazolt történelmi források és régészeti leletek felhasználásával objektív, tudományos értékelést adjon történelmi

⁸ A földrajzi nevek nemzetközi egységesítésével foglalkozó ENSZ keretein belül folyó konferenciák munkája nyomán alakult ki, hogy az exonima egy bizonyos nyelvben használt földrajzi név egy olyan felszíni alakulatra, amely kívül fekszik azon a területen, ahol ez a nyelv hivatalos, és az endonimától nem csak átírás következtében különbözik. Példák: Warsaw angol exonimája a Warszawa névnek, Londres francia exonimája a London névnek, Mailand német exonimája a Milano névnek. Az endonima egy adott területen használt név az ott fekvő felszíni részletre, tekintet nélkül az írásrendszerre, melyen a nevet leírják. Mára az endonima, mint fogalom jelentéstartalma némiképpen megváltozott. Első előfordulásakor „az endonima a helyi hivatalos nyelven használt név” meghatározás került bevezetésre, tehát egyértelműen a hivatalos (állam)nyelv alapján történik az endonima/exonima besorolás. A későbbi meghatározásokból már kimaradt a „hivatalos” kitétel és „csak” a használt név meghatározás szerepel.

Egy földrajzi név akkor exonima, ha nyelve nem hivatalos ott, ahol a földrajzi részlet van. Egy földrajzi név akkor endonima, ha a név nyelvét használják ott, ahol a földrajzi részlet van. Másképpen: a szlovákiai helység szlovák nyelvű Gabčíkovo és magyar nyelvű Bős neve egyaránt endonima. De közülük a magyar nyelvű Bős egyidejűleg exonima is. Abban az esetben, ha az endonima meghatározásában a hivatalos nyelvi kitéltet belefoglaljuk, akkor az exonima és az endonima egymást kizáró párhuzamos fogalmak lennének. Ez volt a földrajzi nevek „csoportosításában” az eredeti elképzelés. Ez szükségszerűen magával hozta azt a felfogást, hogy azok a földrajzi nevek, amelyek bármely terület térképi ábrázolásakor az adott területen nem hivatalos államnyelvi nevek másodlagos, alárendelt szerepűek. Mivel problémák jelentkeztek, megpróbálták mind az exonima, mind az endonima fogalmát továbbfejleszteni. Ennek érdekében bevezették az általános és a kartográfiai értelmezést:

a) Általános exonima: egy földrajzi alakulat neve valamely nyelven, amely kívül fekszik azon a területen, ahol ezt a nyelvet beszélik.

Kartográfiai exonima: egy földrajzi alakulat neve valamely nyelven, amely kívül fekszik azon a területen, ahol ez a nyelv hivatalos.

b) Általános endonima: egy földrajzi alakulat neve valamely nyelven, amelyet azon a területen beszélnek.

Kartográfiai endonima: egy földrajzi alakulat neve valamely nyelven, amelyet azon a területen hivatalos nyelvként használnak.

A kartográfiai endonima és exonima fenti meghatározása az etnikai jelenlétet köti egy-egy név endonima vagy exonima csoportba való sorolását. Ez a meghatározás figyelmen kívül hagyja azt a minden nemzet esetében előforduló tény, hogy a népterületen kívül létezik egy névterület is. Ezt a népek egymás között, a történelem folyamán kialakult és ma is alakuló nyelvi kapcsolata hozta létre. Különösen fontos jelentősége van a névterületnek, mint kulturális örökségnek a magyar nemzet esetében. Az ENSZ névegységesítési határozatai a magyar exonimák használatában jelentkező sajátos gondokkal szemben meglehetősen érzéketlenek. A fenti tájékoztatót Faragó Imre „A földrajzi nevek egységesítése” című előadása alapján készítettük <<https://slideplayer.hu/slide/14927817/>> (letöltve: 2019. 12. 15.).

eseményekről, folyamatokról és fejleményekről. A bizottság a külügyminisztériumok felügyelete mellett működik, bevonva a Felek más, illetékes nemzeti hatóságait. Meg kell vizsgálnia a Feleknél használatos tankönyvi szövegeket, segédanyagokat, szükség szerint módosítva azokat, beleértve a térképeket, történelmi atlaszokat, tanári segédleteket is. A bizottságnak olyan időtervet kell készítenie, hogy annak teljesítésével a szerződés aláírását követő egy éven belül már ne használjanak olyan tankönyvet és tanári segédletet, amely irredenta/revízióra törő szövegeket tartalmaz. A bizottságnak meg kell vizsgálnia az újonnan megjelenő tankönyveket és oktatási segédleteket is. Évente legalább kétszer kell üléseznie, éves jelentéseket kell tevékenységéről kiadnia, illetve ajánlásokat kell tennie a szerződés szerint létrehozandó Felsőszintű Együttműködési Tanácsnak.

A Felek egyetértőleg megerősítik, hogy a fentiekben közösen elfogadott megoldás hozzájárul a régióban a békés és jószomszédi viszonyok végleges létrehozásához.

3.

2019. január végéig mindkét parlament jóváhagyta a megállapodást, pontot téve a két ország közötti több évtizedes vita végére, és megnyitva az utat Macedónia euroatlanti integrációja előtt.⁹ A 300 fős görög törvényhozás csaknem három napon át vitázott a megállapodásról, míg végül szűk többséggel, 153:146 arányban szavazta meg. A kormánypártoknak sikerült külső támogató voksokat szerezniük, de a Micotakisz vezette ellenzéki Új Demokrácia élesen támadta a megállapodást. A kérdés rendkívül megosztja a görög társadalmat, többször is tízezrek tüntettek a ratifikálás ellen. A legszélsőségesebb véleményt úgy lehet összefoglalni, hogy nem az Észak jelzővel van a baj, hanem a szomszédos északi ország egyáltalán ne nevezhesse magát „makedónnak”.

Az Európai Unió üdvözölte a görögországi parlamenti jóváhagyást. A Macedóniával évtizedek óta tartó névvitát rendező, *történelmi jelentőségű* szerződés athéni elfogadása kulcsfontosságú lépés a ratifikációs folyamatban – írta közös közleményében Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság elnöke és Federica Mogherini uniós kül- és biztonságpolitikai főképviselő. A megállapodáshoz nagy politikai bátorságra és felelősségvállalásra volt szükség mindkét fél részéről. A lépés példamutató az európai országok közötti megbékélés szempontjából, előmozdítja a nyugat-balkáni térség euroatlanti integrációját – mutattak rá. Az Európai Bizottság kezdettől fogva határozottan támogatta a megállapodást, Dimitrisz Avramopulosz, a testület migrációs ügyekért felelős görög tagja azonban az Unió hivatalos álláspontjával szembemene

⁹ A szerződés észak-macedóniai ratifikációjának körülményeire vonatkozóan L.: NÉMETH-OROSZ: *i.m.*

„problematicusnak és kiegyensúlyozatlannak” nevezte azt. Ezzel demonstratív módon az elutasító görög ellenzéki vélemény mellé állt, kilépett az uniós biztosok számára *kötelező* nemzetek felettség keretéből.

4.

Meggyőződésünk szerint az Európai Unió és a NATO tagjaként, a balkáni országok integrációs törekvéseinek következetes támogatójaként, a bővítés elkötelezett híveként Magyarország csak üdvözölheti a megállapodást. Elemzésekor abból kell kiindulnunk, hogy két szuverén ország szabad akaratából született. Ezzel együtt mégis érdemesnek látszik saját szempontjaink miatt, a számunkra is érvényes esetleges tanulságok levonásának szándékával is szemügyre venni.

Az adott nemzetközi körülmények között egyértelmű, hogy a megállapodás-kényszer és -érdekeltség elsősorban macedón oldalon jelentkezett. A görög külpolitika sikeresen blokkolta Szkopje euroatlanti integrációs törekvéseinek a megvalósulását, így az egyértelműen szürke zónába került, esélyei mindinkább halványultak, és ez akadályozta belpolitikai, gazdasági fejlődését, nemzetközi kapcsolatainak bővítését. A makedón-macedón kontinuitás igazolásának eröltetése, a görög történelem kisajátítására irányuló sértő lépések és intézkedések kiléptek a határon túli macedónok érdekeit védő és képviselő jogos, indokolt politika kereteiből, csak nehezítették a vitás kérdések megoldását, és rontották a nemzetközi közösségben jelentkező szimpátiát Macedónia iránt. Görögországot saját súlyos belső nehézségeinek leküzdése foglalta le, de ez nem tette rugalmasabbá a névvita kérdésében. Az EU, a NATO, az Egyesült Államok más sürgetőbbnek ítélt nemzetközi feladatok miatt érzékelhető beletörődéssel vette tudomásul ezt a helyzetet, és a tényyszerűen jelentkezett közvetítői szándékon túl nem sikerült sikerre vezető kezdeményezéseket tennie a két fél közötti megállapodás érdekében. Így végül a két érintettnek kellett a helyzettel szembenéznie, és levonnia a szükséges következtetéseket. Macedóniában új kormány került hatalomra, Görögország is – súlyos belső áldozatok árán, nemzetközi segítséggel – előrelépett saját nehézségeinek leküzdésében. A görög kormánynak is látnia kellett, hogy a szomszédja integrációs törekvéseinek akadályozása azoknak a politikai, gazdasági és katonai szervezeteknek az érdekeit is sérti, amelyeknek tagjai, és amelyek segítik a válság leküzdésében. Ezek a szempontok és felismerések is vezettek a tárgyalásokhoz és a preszpai megállapodáshoz.

Nemzeti szempontból nézve benyomásunk szerint a macedón fél sok mindent feláldozott a megállapodás érdekében. Olvashatóak olyan véleményeket, hogy fel kellett adnia nemzeti identitását. Ezzel szemben úgy véljük, hogy

sokkal árnyaltabb megközelítésre, értékelésre van szükség. A nemzetközi tudományosság a macedónokat szláv népnek tekinti. Ebből kiindulva azt kell megállapítanunk, hogy amikor a megállapodás a makedón-macedón kontinuitásról való lemondást követeli meg a macedón féltől, akkor semmilyen formában nem vonja kétségbe vitathatatlan szláv identitását, azt, amelyet a macedón fél maga is elismer. Észak-Macedónia esetében kiderült, hogy a történelmi kalandozás, mítoszgyártás, megalapozatlan eredetlegenda erőltetése nem vezethet eredményre, még akkor sem, ha a belső közegeben teret nyer és népszerűvé válik, és nehéz lemondani arról, ami nem is a sajátja. Magyar nézőpontból viszont valóban igen súlyos macedón áldozatnak tekinthető, hogy le kellett mondania a Görögországban élő, ott ráadásul nemzeti identitásában el nem ismert macedón kisebbségek védelméről. Ugyanakkor a vonatkozó cikkelyben megjelenő görög védekező attitűd, mégiscsak megerősíti a macedón kisebbség létét, ugyanis annak védelmétől nem kellene távol tartani a macedón felet, ha nem is létezne. Ez a nemzetközi politikában már meghaladott, a kisebbségek ügyét csak az adott ország kompetenciájának, sőt kizárólagos jogának tartó felfogást idézi, és sajnálatosan például a számunkra jól ismert ceaușescui időkre emlékeztet. Románia kisebbségpolitikája ma is számtalan jogos bírálat tárgya, de ott már nem tartunk, hogy kétségbe vonhatná a magyar nemzeti kisebbségi közösség létét, vagy szerződésben próbálná sikeresen megtiltani számunkra a magyar kisebbségi közösség és személyek védelmét szolgáló fellépést. Abszurdum és teljességgel elfogadhatatlan lenne számunkra az is, ha Kolozsvár emlegetésekor Magyarországon is csak a Cluj nevet használhatnánk, de legalábbis előnyben kellene részesítenünk. Ebben az értelemben a szerződés rendkívül rossz precedenst teremtett, és összegezve, a macedón-görög viszonylatban a macedón nemzetet Észak-Macedónia államhatárai közé szorította. Ezt valószínűleg Bulgáriában is szimpátiával fogadják, hiszen ott kétségbe vonják az önálló macedón nemzeti identitást.

A fentiek alapján Görögország saját nemzeti céljait a megállapodás első részében elérte, sőt egyes lényeges kérdésekben a mai nemzetközi joghoz és nemzetközi gyakorlathoz képest is visszalépésre késztette a macedón felet. Ezzel együtt megkapta azokat a szerződéses garanciákat is, amelyek a korábbi Macedóniával szembeni vádjait (területi követelések, irredentizmus) semmissé teszik. Ezért is tűnt érthetetlennek a korábbi görög ellenzék elutasító álláspontja, úgy látszott, hogy azt talán csak Macedónia, illetve Észak-Macedónia *nemléte* tudta volna megnyugtatni.

A macedóniai ellenzéknek a fentiek alapján van megalapozott oka a szerződés támadására. Ebben a belső vitában minden bizonnyal a történelem tesz majd igazságot. Látnia kellene ugyanakkor, hogy a megingathatatlan görög vétő lényegében felmorzsolta Macedónia fejlődésének alapjait és perspektíváit. Végül fellépett az országban olyan politikai erő, amelyik vállalta a történel-

mi felelősséget, és elfogadtatta a szavazókkal és a parlamenttel is a megállapodást. Macedónia szenvedett hátrányokat, de a szerződés a Görögországgal való stratégiai partnerség megteremtésének elindításával megszünteti azt a csapdahelyzetet, amelyben Macedónia függetlensége kikiáltása óta vergődött. A nemzetközi szerződéseket be kell tartani, de nem kőbe vésett, időtlen tízparancsolatot jelentenek, amelyeket soha semmilyen körülmények között nem lehet a szerződő felek közös akaratából módosítani, javítani. Eljöhet annak is az ideje, amikor kedvezőbb körülmények között a macedón fél kísérletet tehet a megállapodás fentiekben vázolt visszás pontjainak módosítására.

A 2019. évi görögországi választásokon az ellenzékben a megállapodást élesen támadó Új Demokrácia győzött. Felmerült a kérdés, hogyan kezeli a Micotakis-kormány a preszpai megállapodást, de remélni lehetett, hogy tiszteletben tartja azt. Dolgozatunk írásáig nem látott napvilágot olyan információ, amely szerint a Micotakis-kormány a preszpai megállapodás revíziójára törekedne. 2019 októberében erre fontos bizonyítékot is adott, mert nem akadályozta az EU azon döntését, hogy kezdődjenek meg Észak-Macedóniával a csatlakozási tárgyalások. Ezt akkor megtette helyette Franciaország, ennek következtében Észak-Macedónia továbbra is várakozásra kényszerült, de ezt a döntést az Unió már felülvizsgálta. 2020. március 24-én az európai ügyekért felelős uniós miniszterek politikai jóváhagyásukat adták az Albániával és az Észak-macedón Köztársasággal folytatandó csatlakozási tárgyalások megkezdéséhez. Március 25-én írásbeli eljárás keretében hivatalosan elfogadták a bővítésről, valamint a stabilizációs és társulási folyamatról szóló következtetéseket. 2020. március 26-án az Európai Tanács tagjai jóváhagyták ezeket a következtetéseket.

2019. február 11-én aláírták a NATO és Észak-Macedónia közötti egyezményt a balkáni országnak a szervezethez való csatlakozásáról. 2020. február 11-én az egyezményt az észak-macedóniai parlament jelenlévő 114 tagja egyhangú igennel erősítette meg. A NATO mind a 29 tagjánál megtörtént a parlamenti ratifikáció, így Észak-Macedónia a NATO tagjává vált. Görögország tehát tartotta magát a preszpai megállapodásban vállalt kötelezettségeihez, nem akadályozta tovább északi szomszédjának előrehaladását az euroatlanti integráció útján, függetlenül attól, hogy a görög kormányt a preszpai megállapodást korábban élesen ellenző Új Demokrácia vezeti.

Észak-Macedóniában még tavaly októberben politikai megállapodás született a pártok között arról, hogy 2020. április 12-én előrehozott választásokat tartanak. Január 3-án lemondott Zaev, szociáldemokrata kormányfő, és ügyvezető kormány alakult, aminek a feladata a választások előkészítése. A legfontosabb politikai pártok delegáltak a kormányba minisztereket, akik – úgy tűnik – magukkal vitték pártjaiknak a preszpai megállapodással kapcsolatos korábbi álláspontját. Így Oliver Szpaszovszki, szintén szociáldemokrata

ügyvezető miniszterelnök javaslatára a parlament felmentette tisztségéből, a jobboldali, ellenzéki Belső Macedón Forradalmi Szervezet–Macedón Nemzeti Egység Demokratikus Pártja párt által jelölt Raszela Mizrahi munka- és szociálisügyi minisztert, mert kitarzott azon nézete mellett, hogy országát Macedón Köztársaságnak nevezzék. Ezzel egyértelműen fellépett a preszpai megállapodás ellen, és a miniszterelnök szerint szándékosan és tudatosan megsértette az ország alkotmányát és törvényeit, veszélybe sodorta az ország euroatlanti integrációját. Egyelőre észak-macedón oldalról is tartják magukat a preszpai megállapodáshoz, de nehezen lehet megjósolni azt, hogy mi történik a választások után, illetve a koronavírus-járvány miatt már azt is nehéz előre látni, hogy a most elhalasztott választásokat mikor tartják meg.

Felhasznált, de nem idézett irodalomjegyzék:

- ERDŐS-ZEICHNER Anna: Koszovó kísérlete az UNESCO-tagság elnyerésére, nemzetközi elismertségének erősítésére, *Külügyi Szemle*, 2017/2., 88–101. p.
- JUDI, Tony: *A háború után I–II., Európa története 1945 óta*, ford. KOMÁROMY Rudolf, Európa Kiadó, Budapest, 2007.
- JUHÁSZ József – MÁRKUSZ László – TÁLAS Péter – VALKI László: *Kinek a békéje? Háború és béke a volt Jugoszláviában*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2003.
- JUHÁSZ József: *Jugoszlávia 1988–1991*, In.: BIHARI Mihály (szerk.): *Proletárdiktatúrákból a polgári demokráciákba (1989–1992)*, MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2004.
- NIEDERHAUSER Emil: *Nemzetek születése Kelet-Európában*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1976.
- OSTROGORSKY, Georg: *A bizánci állam története*, ford. MAGYAR István Lénárd – NÉMETH Ferdinánd – PROHÁSZKA Péter, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- PÓKA Ferenc: A görög-macedón név vita történetisége, legújabb fejleményei, megoldásának lehetősége, *Külügyi Szemle*, 2017/1. szám, 20–35. p.
- SCHÜTZ István: *Fehér foltok a Balkánon, Bevezetés az albanológiába és a balkanisztikába*, Balassi Kiadó, Budapest, 2002.